

Szczecin, dnia 22 sierpnia 2024 r.

dr hab. Kinga Flaga – Gieruszyńska, prof. US

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Szczeciński

RECENZJA

ROZPRAWY DOKTORSKIEJ MGRA MATEUSZA SZTANDURA PT. „EGZEKUCJA OPRÓŻNIENIA LOKALU SŁUŻĄCEGO ZASPOKOJENIU POTRZEB MIESZKANIOWYCH W ŚWIETLE ZASAD POSTĘPOWANIA EGZEKUCYJNEGO”

I.

W odniesieniu do wyboru tematu rozprawy doktorskiej, należy przede wszystkim podkreślić, że Doktorant sięgnął do zagadnienia, które pozornie jest stałym elementem dyskusji dotyczących egzekucji sądowej świadczeń niepieniężnych, ale w rzeczywistości – z uwagi na niedawne istotne zmiany legislacyjne – stało się tematem godnym pogłębionej analizy. Warto również podkreślić, że wskazana egzekucja opróżnienia lokalu stanowi nie tylko interesujące zagadnienie prawne, ale również ma bardzo istotne znaczenie praktyczne. To ostatnie wykracza w znacznym stopniu poza sferę stosowania i egzekwowania prawa, ponieważ stanowi ważny problem społeczny, który musi być objęty uwagą organów władzy publicznej, daleko wykraczającą poza sprawne funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości i jego organów pomocniczych. Z powyższych względów wybór tematu należy uznać nie tylko za trafny, ale wręcz – niezwykle aktualny i ważny, nie tylko z perspektywy teorii prawa, ale również szerszej – polityki społecznej państwa.

II.

Praca składa się z czterech rozdziałów, wstępu i zakończenia, a także zawiera liczne załączniki. W ramach bibliografii Autor wykorzystał 103 pozycje literatury, a także sięgnął do stosownego zasobu orzeczeń Sądu Najwyższego i sądów powszechnych. Odnosząc się do części bibliograficznej należy jedynie poczynić istotne zastrzeżenie, że z niewiadomych przyczyn Doktorant zaklasyfikował orzeczenia Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego, Naczelnego Sądu Administracyjnego do aktów prawnych, używając niezbyt właściwego określenia „pochodzące z...”.

Jeżeli chodzi o strukturę pracy, to należy wskazać, że zagadnienie zostało uporządkowane przez Doktoranta w sposób prawidłowy, ponieważ pierwsze dwa rozdziały poświęcił on zagadnieniom teoretycznym, ukazując istotę egzekucji opróżnienia lokalu służącego zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych na tle ogólnych reguł postępowania egzekucyjnego i egzekucji sądowej. Z kolei w drugiej części pracy przedstawił badania o charakterze empirycznym oraz socjologicznym, które to ukazują wskazane wyżej społeczne znaczenie praktyki egzekucji opróżnienia tego rodzaju lokali. W tym względzie należy jedynie wskazać, iż rozdział IV powinien mieć szerszą nazwę, ponieważ użycie jedynie wyrazu „wnioski” powoduje konfuzję czytelnika, który dopiero po zapoznaniu się z treścią tego rozdziału, względnie – całym spisem treści – dochodzi do wniosku, że chodzi jedynie o wnioski z badań empirycznych, a nie konkluzje z całej pracy.

III.

W rozdziale I Autor trafnie przedstawia ogólne uwarunkowania specyficznej egzekucji świadczeń niepieniężnych, jaką jest egzekucja opróżnienia lokalu. W tym zakresie należy zauważyć, że z pewnością warte uwagi są analizy Doktoranta dotyczące postrzegania tego sposobu egzekucji na przestrzeni ewolucji prawa cywilnego procesowego. Jest to szczególnie ciekawe, ponieważ zwłaszcza w tym obszarze postanowienia ustawy procesowej stanowią istotne odzwierciedlenie poglądów władzy publicznej w zakresie stosowania określonych reguł polityki społecznej wobec osób o niskich dochodach, względnie – osób tych dochodów pozbawionych, a przede wszystkim – zagrożonych wykluczeniem społecznym. Analiza rozwiązań przedwojennych oraz modelu państwa opiekuńczego w okresie komunistycznym

stanowi bardzo ciekawą podstawę do oceny współczesnych uregulowań. Pozostaje jedynie poczynić w tym zakresie zastrzeżenie, iż Doktorant nie sięgnął do bardzo obszernych zasobów literatury zarówno z okresu dwudziestolecia wojennego, jak i okresu PRL, a niewątpliwie wzbogaciłoby to te ciekawe pod względem poznawczym rozważania.

Jak już wielokrotnie zaznaczono, opróżnienie lokalu to nie tylko problem prawny, ale również zagadnienie o istotnym znaczeniu społecznym i gospodarczym, z czego Doktorant zdaje sobie sprawę, ponieważ tym problemom poświęca kolejne części rozdziału pierwszego, ukazując najistotniejsze problemy pozaprawne związane z eksmisją. Niewątpliwie należy docenić, że Autor dostrzega szczególną rolę gmin w efektywnej realizacji egzekucji opróżnienia lokalu z jednoczesnym zapewnieniem godnych warunków egzystencji dla dłużnika i osób pozostających z nim we wspólnym gospodarstwie domowym.

O wadze omawianego zagadnienia świadczą również dane statystyczne, które Doktorant przytacza w swojej pracy (s. 30), ukazując, iż zajmuje się problemem badawczym o charakterze fundamentalnym dla życia społecznego i gospodarczego.

Niewątpliwym wzbogaceniem pracy są uwagi Doktoranta odnoszące się do regulacji egzekucji opróżnienia lokalu mieszkalnego w wybranych systemach prawnych. W przyszłości warto by było je nieco poszerzyć, a także wskazać czytelnikowi kryterium, jakim się Autor kierował, wybierając akurat trzy porządki prawne – niemiecki, francuski i włoski, a następnie odnosząc się w pewnym zakresie do Holandii i Szwecji. Ten ostatni model wydaje się szczególnie interesujący z perspektywy powszechnie znanej bardzo socjalnej polityki władz szwedzkich, która przekłada się również na instrumenty ochronne dłużnika.

W tej części pracy Doktorant poświęcił również należyłą uwagę problematyce zmian legislacyjnych, które doprowadziły bezpośrednio do obecnego stanu prawnego w zakresie egzekucji opróżnienia lokalu służącego zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych. Podkreślić należy, iż Autor dostrzega wieloaspektowość tych zmian, ponieważ analizuje nie tylko oczywiste, z punktu widzenia niniejszych rozważań, zmiany zachodzące w art. 1046 Kodeksu postępowania cywilnego (na s. 41 Doktorant mylnie podaje numer artykułu, popełniając tzw. „czeski błąd”), ale również dostrzega znaczenie dla

sprawnego przebiegu opróżnienia lokalu zmian, które pojawiły się w odniesieniu do ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego oraz niektórych innych ustaw. W tym ostatnim zakresie Autor zwraca szczególną uwagę na nowe obowiązki gmin, a także wprowadzenie rozwiązań, które mają ułatwić realizację tych obowiązków przez organy gminy. Przykładem tego typu rozwiązania jest wskazane na s. 41 zastąpienie pojęcia lokalu socjalnego pojęciem „prawa do zawarcia umowy najmu socjalnego”. Jak trafnie wskazuje Doktorant, celem zmiany tej regulacji było uelastycznienie polityki mieszkaniowej gmin, poprzez dopuszczenie oddania w najem socjalny wszystkich lokali znajdujących się w zasobie mieszkaniowym gminy, bez ograniczania z góry ich puli.

Rozdział II został zatytułowany przez Doktoranta „zasady postępowania w egzekucji opróżnienia lokalu”. W uwagach wstępnych Doktorant wskazuje, iż istotnym wydaje się wyodrębnienie tych zasad w kontekście ich zastosowania w postępowaniu egzekucyjnym właściwym dla egzekucji świadczeń niepieniężnych, a następnie ich scharakteryzowanie z uwagi na szczególny rodzaj podejmowanych czynności, których przedmiotem jest opróżnienie lokalu służącego zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych (s. 44).

Doktorant w toku swoich rozważań dostrzega różnorodność zasad, z których budowane są katalogi kreowane przez poszczególnych przedstawicieli doktryny, aczkolwiek zdaje sobie sprawę, iż musi dokonać własnego wyboru tych zasad, które, z uwagi na specyfikę egzekucji opróżnienia lokalu, odgrywają szczególną rolę.

Niewątpliwą zaletą pracy jest to, iż biorąc pod uwagę społeczne znaczenie opróżnienia lokalu, Autor sięga również po założenia aksjologiczne wskazanej części prawa egzekucyjnego, odnosząc się do dorobku pana prof. S. Cieślaka (niewątpliwie brakuje w tym zakresie rozbudowanych przypisów kierujących do fundamentalnych opracowań o aksjologii norm prawa cywilnego procesowego).

Z oczywistych względów Doktorant szczególną uwagę poświęca zasadzie formalizmu, ponieważ egzekucja sądowa i postępowanie egzekucyjne z racji głębokiej ingerencji w prawa i wolności człowieka i obywatela charakteryzują się bardzo wysokim poziomem formalizmu postępowania. Jak trafnie zauważa Autor na s. 56, stosując zasadę formalizmu, czynności, jakie są podejmowane podczas postępowania

egzekucyjnego, powinny mieć określoną formę, a także powinny być podejmowane w określonym miejscu i w określonym czasie. Doktorant dostrzega również w tym kontekście znaczenie obowiązków informacyjnych komornika, które wyrażają się nie tylko w udzielaniu stosownych informacji w ramach przewidzianych przez ustawę procesową stronom postępowania, ale również nakładają wzmożony obowiązek zasięgnięcia informacji na temat sytuacji życiowej dłużnika w przypadku, gdy z tytułu wykonawczego nakazującego opróżnienie lokalu nie wynika prawo do lokalu socjalnego lub zamiennego (s. 58). W ten sposób z pewnością można uniknąć sytuacji, w których wszczęcie postępowania zmierzającego do opróżnienia lokalu może zagrozić życiu lub zdrowiu dłużnika albo osób z nim zamieszkujących. Zagadnienia te Doktorant omawia szczegółowo na s. 58 i n. w ramach analizy postanowień rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie szczegółowego trybu postępowania w sprawach o opróżnienie lokalu lub pomieszczenia lub o wydanie nieruchomości.

Kolejną zasadą, której Doktorant poświęcił należytą uwagę, jest zasada równości (s. 64), która stanowi przecież istotę postępowania cywilnego na każdym z jego etapów. Trafnie zauważa Doktorant w swoich rozważaniach, że na praktyczną realizację tej zasady w postępowaniu egzekucyjnym, którego przedmiotem jest opróżnienie lokalu mieszkalnego, duży wpływ ma niewydolna sytuacja materialna dłużnika, która ogranicza możliwości np. co do zawodowej reprezentacji w toku postępowania (wywołując konieczność korzystania z zawodowego pełnomocnika procesowego z urzędu). Rozważania te kontynuuje Doktorant w kolejnej części, poświęconej zasadzie równego traktowania stron (choć nie wyjaśnia korelacji pomiędzy zasadą równości stron a zasadą równego traktowania stron). Odnosząc przedstawione założenia teoretyczne dotyczące równego traktowania stron do opróżnienia lokalu, Doktorant trafnie podnosi, że w szerokim znaczeniu będzie to oznaczać, że wykonanie eksmisji zostanie dokonane wyłącznie na podstawie obowiązku objętego tytułem wykonawczym pochodzącym od sądu (s. 68).

Wykazując realizację poszczególnych aspektów zasady równości stron, Doktorant omawia te rozwiązania prawne odnoszące się do wszczęcia i przebiegu egzekucji opróżnienia lokalu, które mają szczególne znaczenie z perspektywy realizacji tej zasady. Z tego też względu na s. 68 i n. Autor poświęca szczególną uwagę:

zawiadomieniu o wszczęciu egzekucji, wysłuchaniu, ustanowieniu kuratora (pełnomocnika), a także zwolnieniu od kosztów. Wszystkie te rozwiązania zostały przedstawione przez Doktoranta przez odpowiednio pogłębiony sposób, z uwzględnieniem nie tylko zagadnień teoretycznych, ale również praktycznych aspektów stosowania tych regulacji.

Niewątpliwie wartościowym uzupełnieniem wskazanych rozważań są kwestie odnoszące się do skargi na czynności komornika jako podstawowego instrumentu obrony interesów wierzyciela i dłużnika w egzekucji sądowej. Jak trafnie zauważa Doktorant, złożenie skargi może w rezultacie nie tylko prowadzić do uchylenia lub zmiany czynności decyzyjnych, lecz także z uwagi na swoją specyfikę, może obejmować czynności, które czynnościami decyzyjnymi nie są (s. 78).

Jak już wskazano wyżej, istotnym elementem realizacji zasady równości stron w postępowaniu cywilnym, niezależnie od jego etapu, jest realizacja prawa do informacji stron postępowania, adekwatnie do możliwości występujących na tym etapie postępowania. Z tego względu na s. 82 i n. Autor przedstawił obszerne rozważania na temat pouczeń, wprowadzonych do egzekucji sądowej, w tym – opróżnienia lokalu. Doktorant wyodrębnia pouczenia ogólne, a więc takie, które funkcjonują w egzekucji sądowej niezależnie od tego, czy jej przedmiotem są świadczenia pieniężne, czy też świadczenia niepieniężne, a także pouczenia szczególne, które są charakterystyczne dla egzekucji opróżnienia lokalu, który zaspokaja potrzeby mieszkaniowe dłużnika. W tej ostatniej kategorii warto zwrócić uwagę na pouczenie dłużnika, że pomimo wpływu wniosku o wszczęcie egzekucji, jej wykonanie nie jest możliwe z uwagi na okres ochronny (s. 82 i n.).

Kolejną zasadą wyodrębnioną i omówioną przez Doktoranta, jest zasada jawności, która ze względu na stygmatyzujący charakter postępowania egzekucyjnego powinna, w odniesieniu do tego postępowania pomocniczego, być stosowana w szczególnie ostrożny sposób. Z tego względu w praktyce egzekucji sądowej szczególne znaczenie odgrywa jawność wewnętrzna, której celem jest zagwarantowanie należytej ochrony praw stron postępowania. Doktorant m.in. na s. 89 wskazuje także na znaczenie zasady jawności w aspekcie wglądu i udostępniania akt sprawy.

Z kolei odnośnie do zasady ustności Doktorant dostrzega, iż została ona zminimalizowana w postępowaniu egzekucyjnym na rzecz dokonywanych ustaleń przez organ egzekucyjny (s. 90), choć nie zanika ona w zupełności, czego przykładem są wymienione na s. 91 przepisy, w których pojawia się możliwość dokonywania czynności w formie ustnej do protokołu. Niewątpliwie jednak należy zgodzić się ze stanowiskiem, że zasada ustności ustępuje w postępowaniu egzekucyjnym wyraźnie zasadzie pisemności, choćby ze względu na konieczność dokonywania większości czynności egzekucyjnych przez organ egzekucyjny w formie pisemnej (s. 91). Konsekwentnie więc Doktorant poświęca na s. 93 i n. uwagę zasadzie pisemności, z uwzględnieniem postępującej elektronizacji postępowania cywilnego, w tym – egzekucji sądowej.

Z uwagi na specyfikę egzekucji opróżnienia lokalu warto zwrócić uwagę na bardzo obszerne rozważania dotyczące zasad, które Doktorant utożsamiał wyłącznie z postępowaniem egzekucyjnym, tj. zasady współdziałania wierzyciela z komornikiem, zasady inicjatywy organu egzekucyjnego i zasady kierownictwa organu egzekucyjnego (s. 95 i n.). Te należycie uargumentowane rozważania pozwalają uwypuklić specyfikę egzekucji opróżnienia lokalu, która w znacznym stopniu różni się od innych egzekucji świadczeń niepieniężnych. Po pierwsze, w tym przypadku wierzyciel w wielu sytuacjach musi wykazać zwiększoną aktywność w porównaniu z innymi rodzajami tej egzekucji, np. poprzez dostarczenie lokalu, co do którego mogłaby zostać zawarta umowa najmu socjalnego. Po drugie, w większym stopniu widoczna jest konieczność działania organu egzekucyjnego z urzędu, np. w sytuacji, gdy komornik sądowy poweźmie informację o potencjalnym zagrożeniu dobra dzieci przebywających w lokalu zajmowanym przez dłużnika. Z tego względu rozważania poświęcone wskazanym zasadom należy uznać, z perspektywy tytułowego zagadnienia, za szczególnie istotne.

W pozostałej części Doktorant odnosi się do trzech podstawowych zasad postępowania cywilnego, tj. zasady prawdy, kontradyktoryjności i dyspozycyjności, ukazując ograniczenia odnoszące się do stosowania tych zasad, a wynikające ze specyfiki postępowania egzekucyjnego, w szczególności – egzekucji opróżnienia lokalu.

Rozdziały III i IV zostały poświęcone badaniom o charakterze empirycznym i wynikającym z tego wnioskom. W ramach przeprowadzonej analizy zostało wykonanych pięciu badań. Trzy z nich to badania ankietowe, skierowane do gmin oraz organów egzekucyjnych, czwarte badanie to wywiady z komornikami sądowymi, a piąte obejmowało analizę danych statystycznych. W odniesieniu do trzech pierwszych badań Autor założył jako cel uzyskanie danych pochodzących bezpośrednio od podmiotów, na których ustawodawca nałożył powinności ściśle związane z orzekanymi przez sądy obowiązkami opróżnienia lokali. Z kolei ankiety skierowane do komorników sądowych miały na celu uzyskanie danych dotyczących funkcjonowania zasad postępowania związanych z egzekucją opróżnienia lokalu, a także ustalenie wpływu, jaki wywarła nowelizacja art. 1046 K.p.c. na podejmowane przez komorników sądowych czynności. Ponadto Doktorant przeprowadził ankietę, w której chciał poznać aktualny stan postępowań eksmisyjnych, z uwzględnieniem przeszkód wynikających po stronie jednostek samorządu terytorialnego czy też powodowanych stanem zagrożenia epidemiologicznego i związanym w związku z nim zakazem wykonywania czynności opróżniania lokali mieszkalnych.

Niestandardową częścią badawczą są wywiady przeprowadzone z komornikami sądowymi innymi niż ci, którzy brali udział w badaniach ankietowych, a których celem było poznanie propozycji zmian w zakresie wykonywania wyroków eksmisyjnych z perspektywy praktyków.

Doktorant na kolejnych stronach, począwszy od s. 117, w przejrzysty i klarowny sposób, również w formie graficznej, przedstawił wyniki poszczególnych badań, ukazując w całej rozciągłości praktyczne problemy odnoszące się do egzekucji opróżnienia lokalu, postrzegane z perspektywy organów jednostek samorządu terytorialnego oraz organów egzekucyjnych. Podobną ocenę, co do rzetelności i interesującej zawartości, należy odnieść do wywiadów z komornikami sądowymi, które pokazują problematyczność wielu aspektów tego złożonego rodzaju egzekucji. Niewątpliwie w tym przypadku ważnym aspektem, porządkującym te rozważania, są tabele, w których pojawiają się, w formie syntetycznej, propozycje zmian odnoszących się do egzekucji opróżnienia lokalu. Oczywistym jest, że niektóre z nich są zbyt daleko idące, ale w każdym przypadku można znaleźć interesującą informację co do sposobu

postrzegania przez osoby wykonujące zawód komornika sądowego poszczególnych elementów tej egzekucji.

W rozdziale IV, w ramach wniosków, Doktorant przełożył wskazane w rozdziale III wyniki badań empirycznych na język teoretycznoprawny, pokazując wyodrębnione w ten sposób problemy w aspekcie zasad postępowania cywilnego i ich stosowania na etapie postępowania egzekucyjnego, w tym egzekucji opróżnienia lokalu. Należy przyjąć, że wskazany rozdział IV stanowi najbardziej wartościową część pracy, ponieważ jest opracowaniem w pełni oryginalnym, wykraczającym poza ramy dotychczasowych dyskusji w doktrynie co do potencjalnych kierunków zmian w zakresie tytułowej egzekucji sądowej.

W ostatniej części, kończącej rozprawę, Doktorant syntetycznie przedstawił wnioski wynikające zarówno z rozważań teoretycznoprawnych, jak i praktycznych informacji uzyskanych w części empirycznej, przy czym trafnie skoncentrował się na wnioskach *de lege ferenda*, a także dobrych praktykach, które można dostrzec w tym obszarze egzekucji sądowej.

IV.

Sumując ocenę przedstawionej pracy doktorskiej należy uznać, że Doktorant w wystarczającym stopniu dokonał analizy dorobku judykatury i doktryny odnośnie do egzekucji opróżnienia lokalu zaspokajającego potrzeby mieszkaniowe dłużnika. Jednocześnie wykazał się dużą oryginalnością ujęcia tematu, z uwagi na przeprowadzone badania empiryczne i pogłębioną analizę ich rezultatów. W ten sposób udowodnił, że język norm prawnych i rozważań teoretycznych jest w stanie w efektywny sposób przełożyć na praktykę stosowania prawa procesowego cywilnego.

Doktorant posługuje się przejrzystym, klarownym językiem, aczkolwiek nie unika błędów językowych i redakcyjnych. Przykładowo, często używa określenia „ilość” do desygnatów policzalnych, a także ma kłopoty z prawidłowym łączeniem przysłówka „nowo” z przymiotnikami i imiesłowami przymiotnikowymi. Warto również zwrócić uwagę na dopracowanie podziałów wewnętrznych poszczególnych rozdziałów pracy, które nie zawsze do końca odzwierciedlają intencje Autora wyrażone w tekście.

Jednak poczynione zastrzeżenia nie umniejszają pozytywnej oceny przedstawionej rozprawy doktorskiej, która stanowi ciekawy i ważny przyczynek do dyskusji o przyszłości egzekucji opróżnienia lokalu zaspokajającego potrzeby mieszkaniowe dłużnika.

W konsekwencji należy uznać, że przygotowana przez mgra Mateusza Sztandura rozprawa może stanowić podstawę nadania stopnia naukowego doktora nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne, bowiem spełnia warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.) w zw. z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1669).

Podpis jest prawidłowy

Dokument podpisany przez Kinga Flaga-
Gieruszyńska
Data: 2024.08.28 15:21:55 CEST

